

1. Анотація

Знання отримані під час вивчення навчальної дисципліни «Теорія та методологія досліджень в межах психології діяльності в особливих умовах» спрямовані на формування знань з методології, теорії методу і процесу, психології, методичного забезпечення науково-дослідної діяльності, на етапах своїх досліджень, а також здобуття базових знань з методології, методики та організації наукової діяльності для забезпечення їхньої професійної підготовки у якості науковців. Отримані знання допомагають розвинути практичні вміння, що забезпечує творчість та ініціативу в професійній діяльності.

Курс передбачає формування стійких навичок та формування поглиблених знань, умінь методики і методології науки у системі організації науково-дослідницької діяльності.

Набуті знання також формують особистість майбутнього науковця.

Інформація про науково-педагогічного працівника

Загальна інформація	Оніщенко Наталія Вікторівна, начальник кафедри психології діяльності в особливих умовах факультету управління та захисту населення, доктор психологічних наук, професор.
Контактна інформація	м. Харків, вул. Чернишевська, 94, кабінет № 422 Робочий номер телефону – 707-34-74.
E-mail	n-onischenko@ukr.net
Наукові інтереси	- психологічна допомога постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій; - соціально-психологічна реабілітація професійних контингентів; - посттравматичне зростання.
Професійні здібності	- професійні знання і практичний досвід щодо організації та надання екстреної психологічної допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій різного походження; - навички психологічного аналізу професійної діяльності екстремального профілю; - організація та здійснення науково-методичного супроводу професійної діяльності психологів ДСНС України .
Наукова діяльність за освітнім компонентом	1. Оніщенко Н.В., Екстрена психологічна допомога постраждалим в умовах надзвичайної ситуації: теоретичні та прикладні аспекти : монографія - Х. : Право,

	<p>2014. – 584 с.</p> <p>2. Оніщенко Н.В. Установка на життя як фактор збереження фізичного та психічного здоров'я в умовах екзистенціальної загрози / О.В. Тімченко, Н.В. Оніщенко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна № 981. Серія «Психологія». Випуск 47. – Х.: Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2011. – С. 173-177.</p> <p>3. Оніщенко Н.В. Психологічні особливості переживання початку війни цивільним населенням м. Харкова/ Оніщенко Н.В. //Проблеми екстремальної та кризової психології - 2022. № 1(3) – С.84-96 DOI 10.52363/dcpp-2022.3.12</p> <p>4. Психологічні наслідки перебування рятувальників у зоні проведення антитерористичної операції: Монографія / За заг. ред. Н.В.Оніщенко, О.В. Тімченко. –Х. : ФОП Панов А.М., 2019. – 176с.</p>
--	--

Час та місце проведення занять з дисципліни

Аудиторні заняття з навчальної дисципліни проводяться згідно затвердженого розкладу. Електронний варіант розкладу розміщується на сайті Університету (<http://rozklad.nuczu.edu.ua/timeTable/group>).

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру щосереди з 15.00 до 16.00 в кабінеті № 422. В разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.

Мета вивчення дисципліни: формування знань з методології, теорії методу і процесу, психології, методичного забезпечення науково-дослідної діяльності, на етапах своїх досліджень, а також здобуття базових знань з методології, методики та організації наукової діяльності для забезпечення їхньої професійної підготовки у якості науковців.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Теорія та методологія досліджень в межах психології діяльності в особливих умовах» є

- сприяти кращій підготовленості здобувачів вищої школи теоретичної підготовці з питань сутності понять і категорій методології наукових досліджень;
- ознайомити з організацією процесу наукового дослідження;
- сформулювати теоретичне і практичне підґрунтя для ефективного,

кваліфікованого проведення наукових досліджень;

- уміння застосувати теоретичні та емпіричні методи дослідження;
- ознайомити з основними формами звітів із наукової роботи-методикою підготовки повідомлень, доповідей, виступів, специфікою написання статей;

1.3. Після вивчення навчальної дисципліни «Теорія та методологія досліджень в межах психології діяльності в особливих умовах» здобувачі вищої освіти повинні набути та отримати:

знання:

- осмислення категоріального апарату наукових досліджень;
- критичне осмислення принципів, методів і понять наукових досліджень;
- осмислення парадигми методології науки;
- спеціалізовані концептуальні знання щодо структури наукового дослідження;
- критичне осмислення видів та форм науково-дослідної роботи;
- осмислення вимог та структури публікації наукових результатів;
- спеціалізовані концептуальні знання щодо оформлення результатів наукових досліджень;

уміння:

- розуміти значення методологічної підготовки для професійної діяльності вченого;
- знати характеристики основних методів наукового пізнання (індукція, дедукція абдукція) та методологічних моделей (гіпотетико-дедуктивна та емпірична індуктивна) ;
- вміти застосовувати загальнометодологічні принципи у науковій діяльності;
- засвоїти основні критерії оцінки наукового знання і вимоги до організації дослідницької діяльності.
- збирати та обробляти інформацію, необхідну для проведення наукових досліджень;
- використовувати інформаційно-комунікаційні технології у професійних дослідженнях;
- проводити дослідницьку діяльність;
- науково обґрунтовувати та структурувати отримані наукові положення

комунікацію: вільне спілкування з питань, що стосуються сфери наукових та експертних знань, з колегами, широкою науковою спільнотою, суспільством в цілому;

використання академічної української та іноземної мови у професійній діяльності та дослідженнях;

автономію та відповідальність: демонстрація значної авторитетності, інноваційності, високий ступінь самостійності, академічна та професійна

доброчесність, послідовна відданість розвитку нових ідей або процесів у передових контекстах професійної та наукової діяльності;

здатність до безперервного саморозвитку та самовдосконалення.

1.4. Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти:

ЗК 1. Здатність до освоєння і системного аналізу через матеріалістичне сприйняття і критичне осмислення нових знань в предметній та міжпредметних галузях.

ЗК 2. Здатність до наукової діяльності та спілкування в різномовному науковому середовищі.

ЗК 4. Здатність планувати та вирішувати задачі власного особистісного та професійного розвитку, здійснювати самоосвіту, самоорганізацію, самовиховання.

СК 1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики у галузі психології.

СК 3. Здатність обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.

СК 6. Здатність розробляти нові методи дослідження та використовувати їх у самостійній науково-дослідницькій діяльності у галузі психології.

СК 8. Здатність проводити емпіричні дослідження функціональних станів, особливостей психіки, операційно-сислової структури професійного досвіду співробітників ризиконебезпечних професій.

Результати навчання:

ПР 1. Володіти концептуальними та методологічними знаннями в галузі екстремальної та кризової психології, бути здатним застосовувати їх до професійної діяльності на межі предметних галузей.

ПР 6. Володіти комунікативними навичками, доступно і аргументовано представляти результати досліджень на рівні вільного спілкування в іншомовному середовищі фахівців щодо проблем екстремальної та кризової психології.

ПР 8. Вміти доступно, на високому науковому рівні доносити сучасні наукові знання та результати досліджень до професійної та непрофесійної спільноти.

ПР 11. Здійснювати розробку відповідних методичних процедур при проведенні дослідження із застосуванням валідних та надійних методів.

ПР 15. Проводити науковий пошук і систематизацію проблемних ситуацій з обраного наукового напрямку, використовувати вітчизняний та зарубіжний досвід встановлення відповідності психічних, емоційних особливостей працівників ДСНС України, інших ризиконебезпечних професій вимогам екстремальної та кризової психології.

ПР 18. Здійснювати розробку відповідних методичних процедур при проведенні дослідження, визначати адекватність методів психологічного дослідження меті та завданням роботи.

ПР 19. Володіти навичками аналізу та самоаналізу науково - дослідної та науково-педагогічної діяльності, психічних процесів, поведінки, розробки прогностичних моделей, планування, організаторської, координаційної та управлінської діяльності, здійснювати саморозвиток, самоосвіту, самовиховання, самоорганізацію.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Заочна форма навчання
Рік підготовки	1-й
Семестр	1-й
Обсяг кредитів ЄКТС	3
Загальна кількість годин	90 год.
Лекції	10 год.
Практичні, семінарські	4 год.
Лабораторні	0 год.
Самостійна робота	76 год.
Вид підсумкового контролю	Екзамен

2. Теми навчальної дисципліни

	Тема та її зміст	Вид навчальних занять
1 семестр		
Модульний контроль № 1		
	Тема 1. Наука та наукові дослідження 1.1. Основні закономірності розвитку науки. Класифікація наук. 1.2. Загальні поняття про наукову діяльність. 1.3. Організація науково-дослідної діяльності в Україні.	Лек. – 2 год. ПЗ. – СР – 8 год.

	<p>Тема 2. Основні принципи науки та наукового пізнання</p> <p>2.1. Класифікація принципів науки і наукового пізнання.</p> <p>2.2. Специфіка наукового пізнання.</p> <p>2.3. Поняття наукового мислення та наукового знання.</p>	<p>Лек. – ПЗ. – СР – 8 год.</p>
	<p>Тема 3. Наукове дослідження та методика його виконання в межах психології діяльності в особливих умовах</p> <p>3.1. Об'єкт і предмет наукового пізнання.</p> <p>3.2. Методологія наукового пізнання: поняття, класифікаційні рівні і основні принципи.</p> <p>3.3. Характеристика методів наукового пізнання.</p> <p>3.4. Емпіричне пізнання: поняття, роль і завдання.</p> <p>3.5. Теоретичне пізнання: поняття, роль і завдання.</p>	<p>Лек. – 2 год. ПЗ. – СР – 8 год.</p>
	<p>Тема 4. Організація наукового дослідження та оцінка його ефективності</p> <p>4.1. Специфіка наукового і повсякденного пізнання.</p> <p>4.2. Проблематика наукових досліджень.</p> <p>4.3. Науково-дослідна діяльність здобувачів.</p>	<p>Лек. – ПЗ. – 2 год. СР – 8 год.</p>
	<p>Тема 5. Інформаційне забезпечення наукових досліджень</p> <p>5.1. Поняття про наукову інформацію та її роль у проведенні наукових досліджень.</p> <p>5.2. Джерела інформації та їх використання в науково-дослідницькій роботі.</p> <p>5.3. Особливості інформаційного пошуку при проведенні наукового дослідження.</p>	<p>Лек. – 2 год. ПЗ. – СР – 8 год. (МКР)</p>
Модульний контроль № 2		
	<p>Тема 6. Методика теоретичних і експериментальних досліджень</p> <p>6.1. Особливості теоретичних досліджень.</p> <p>6.2. Експеримент як засіб отримання нових знань.</p> <p>6.3. Вибіркові оцінки коректності математичної обробки результатів експерименту.</p> <p>6.4. Вимоги щодо проведення статистичних спостережень.</p>	<p>Лек. – 2 год. ПЗ – СР – 8 год.</p>
	<p>Тема 7. Моделювання в наукових дослідженнях</p> <p>7.1. Класифікація методів математичного моделювання.</p> <p>7.2. Основні постулати моделювання. Співвідношення</p>	<p>Лек. – ПЗ – СР – 8 год.</p>

	між моделлю та системою. 7.3. Класифікація моделей. Вимоги до моделей.	
	Тема 8. Організація науково-дослідної роботи здобувачів 8.1. Загальні відомості про науково-дослідну роботу здобувачів. 8.2. Організація підготовки кваліфікаційної роботи. 8.3. Етапи процесу наукового дослідження та підготовка оформлення кваліфікаційної роботи.	Лек. – 2 год. ПЗ – СР – 8 год.
	Тема 9.-10. Ефективність результатів наукових досліджень та її критерії 9.1. Складання звітів про науково-дослідні роботи і публікація їх результатів. 9.2. Складання і подання заявки на винахід. 9.3. Впровадження завершених науково-дослідних робіт.	Лек. – ПЗ. – 2 год. СР – 12 год. (МКР)
Всього		90 годин

Примітка: Лек. – лекція; ПЗ – практичне заняття; Сем. – семінарське заняття; МКР – модульна контрольна робота; СР – самостійна робота.

Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: екзамен наприкінці семестру; аналітичні роботи, презентації.

Оцінювання рівня освітніх досягнень здобувачів за освітніми компонентами, здійснюється за 100-бальною шкалою, що використовується в НУЦЗ України.

Критерії оцінювання

Форми поточного та підсумкового контролю

Поточний контроль результатів навчання здобувачів освіти проводиться у формі фронтального та індивідуального опитування, виконання письмових завдань, практичних ситуацій, контрольної роботи тощо.

Підсумковий контроль проводиться у формі екзамену.

Розподіл та накопичення балів, які отримують здобувачі, за видами навчальних занять та контрольними заходами з дисципліни

Вид навчальної роботи	Кількість	Максимальний бал за вид навчальної	Загальна максимальна сума балів
-----------------------	-----------	------------------------------------	---------------------------------

		роботи		
I. Поточний контроль				
Модуль № 1	Лекції	3	0	0
	Семінари	0	0	0
	Практичні заняття*	1	4	4
	Модульна контрольна робота*	1	20	20
Разом за модуль № 1				24
Модуль № 2	Лекції	2	0	0
	Семінари	0	0	0
	Практичні заняття*	1	4	4
	Модульна контрольна робота*	1	20	20
Разом за модуль № 2				24
II. Індивідуальна самостійна робота				20
III. Письмовий екзамен				32
Разом за всі види навчальної роботи				100

* – обов'язкові види навчального контролю.

Підсумкова оцінка формується з урахуванням результатів:

- поточного контролю роботи здобувача впродовж семестру;
- підсумкового контролю успішності.

Поточний контроль проводиться на кожному семінарському та практичному занятті. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на практичних заняттях та набутих навичок під час виконання завдань практичних робіт.

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на практичному занятті (оцінюється в діапазоні від 0 до 4 балів):

4 бали – завдання виконане в повному обсязі, відповідь вірна, наведено аргументацію, використовуються професійні терміни. Граматично і стилістично без помилок оформлений звіт;

3 бали – завдання виконане, але обґрунтування відповіді недостатнє, у звіті допущені незначні граматичні чи стилістичні помилки.

2 бали – завдання виконане частково, у звіті допущені незначні граматичні чи стилістичні помилки.

1 бали – завдання виконане частково, у звіті допущені значні граматичні чи стилістичні помилки.

0 балів – завдання не виконане.

Викладачем оцінюється повнота розкриття питання, цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки, акуратність оформлення письмової роботи, самостійність виконання.

Модульна контрольна робота є складовою поточного контролю і здійснюється через проведення аудиторної письмової роботи під час проведення останнього семінарського заняття в межах окремого залікового модуля.

Кожен варіант модульної контрольної роботи складається з трьох питань. Відповіді на поставленні питання слухачів повинні відобразити вільне володіння обсягом матеріалу, передбаченим програмою, зокрема, вміти застосовувати його на практиці (у вигляді наведення власних прикладів, розв'язання психологічних ситуацій тощо), оцінювати факти, явища, вільно висловлювати власні думки, самостійно оцінювати різноманітні явища та факти, виявляючи особисту позицію що до них, вміло використовувати міжпредметні зв'язки.

Критерії оцінювання знань здобувачів при виконанні контрольних робіт (оцінюється в діапазоні від 0 до 20 балів):

20-15 балів – вільно володіє обсягом матеріалу, вільно висловлює власні думки, повністю і якісно розкрив всі питання виявляючи особисту позицію що до них, вміло використовує міжпредметні зв'язки.

10-14 балів – вільно висловлює власні думки, але недостатнє обґрунтування відповіді, допущені незначні помилки;

5-9 балів – не повністю з допущенням помилок розкрив всі питання;

1-4 бали – розкрив тільки перше питання;

0 балів – відповідь відсутня.

Індивідуальна самостійна робота є однією з форм роботи здобувача, яка передбачає створення умов для повної реалізації його творчих можливостей, застосування набутих знань на практиці.

Здобувачу вищої освіти необхідно обрати одну з рекомендованих тем та самостійно виконати поглиблене теоретичне дослідження. Результати дослідження оформити звітом у формі есе, реферату або презентації.

Критерії оцінювання індивідуальної самостійної роботи здобувачів (оцінюється в діапазоні від 0 до 20 балів):

20 балів – самостійна робота здобувачем виконана в повному обсязі;

10-19 балів – робота виконана в повному обсязі, але допущені незначні помилки; робота виконана майже на 80% від загального обсягу;

5-9 балів – обсяг виконаних завдань становить від 60% до 79% від загального обсягу;

1-4 балів – здобувач виконав лише від 40% до 59% від загального обсягу;

0 балів – завдання передбачене на індивідуальну самостійну роботу здобувачем не виконане.

Викладачем оцінюється понятійний рівень здобувача, логічність та послідовність під час відповіді, самостійність мислення, впевненість в правоті своїх суджень, вміння виділяти головне, вміння встановлювати міжпредметні та внутрішньопредметні зв'язки, вміння робити висновки,

показувати перспективу розвитку ідеї або проблеми, відсоток унікальності та запозичення текстового документу (плагіат), уміння публічно чи письмово представити звітний матеріал.

Перелік рекомендованих завдань для індивідуальної самостійної роботи здобувачів вищої освіти:

1. Охарактеризуйте науку як особливий вид людської діяльності.
2. Назвіть історичні етапи розвитку науки та розкрийте особливості кожного з них. Проаналізуйте функції науки в сучасних умовах.
3. Назвіть основні якості науковця.
4. Назвіть етичні підходи до розв'язання наукових проблем
5. Подайте основні ознаки науки майбутнього.
6. Що таке пізнання? Охарактеризуйте основні форми наукового пізнання.
7. Що таке знання, які його способи класифікації?
8. Що є істина? Дайте основні характеристики істини.
9. Порівняйте зміст понять «метод», «методика», «методологія».
10. Дайте загальну характеристику основних принципів та підходів загальнонаукової методології.
11. У чому суть загальнологічних методів?
12. Що таке ідеальні та матеріальні моделі як засоби пізнання?
13. Розкрийте зміст і структуру конкретнонаукової методології.
14. Наукові ступені і вчені звання. Наукометричні бази. Наукові медалі і премії.

Підсумковий контроль успішності проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі, проводиться у формі письмового екзамену.

Кожен варіант контрольної роботи складається з трьох завдань-теоретичні питання. Відповіді на поставленні питання слухачів повинні відображати вільне володіння обсягом матеріалу, передбаченим програмою, зокрема, вміти застосовувати його на практиці (у вигляді наведення власних прикладів, розв'язання психологічних ситуацій тощо), оцінювати факти, явища, вільно висловлювати власні думки, самостійно оцінювати різноманітні явища та факти, виявляючи особисту позицію що до них, вміло використовувати міжпредметні зв'язки.

Критерії оцінювання знань здобувачів на екзамені (оцінюється від 0 до 32 балів):

25-32 балів – в повному обсязі здобувач володіє навчальним матеріалом, глибоко та всебічно розкрив зміст теоретичного питання;

20-24 бали – достатньо повно володіє навчальним матеріалом, в основному розкрито зміст теоретичного питання. При наданні відповіді на деякі питання не вистачає достатньої глибини та аргументації, при цьому є

несуттєві неточності та незначні помилки;

10-19 балів – в цілому володіє навчальним матеріалом, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки;

1-9 балів – частково володіє навчальним матеріалом, відповіді загальні, допущено при цьому суттєві помилки;

0 балів – не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичного питання та практичних завдань.

Перелік теоретичних питань для підготовки до екзамену:

Модуль 1.

1. Наукова діяльність. Види наукової діяльності.
2. Історичні етапи науки.
3. Наука XX і XXI століття: характерні особливості.
4. Види та ознаки наукового дослідження.
5. Теоретичні та методологічні принципи науки.
6. Наукова ідея, науковий принцип. Наукові поняття та гіпотези.
7. Методологія наукового дослідження.
8. Фундаментальні наукові дослідження.
9. Прикладні наукові дослідження.
10. Загальнонаукові методи дослідження.
11. Організація наукової діяльності в Україні.
12. Застосування дедуктивного та індуктивного методів.
13. Метод системного аналізу.
14. Процеси наукового дослідження. Загальна характеристика.
15. Формулювання теми та постановка проблеми наукового дослідження.
16. Методологія теоретичних досліджень.
17. Наукова інформація та способи її пошуку.
18. Поняття «інформаційний пошук». Етапи інформаційного пошуку.
19. Пошук інформації, його етапи.
20. Електронні засоби пошуку інформації.
21. Особливості інформаційного пошуку при проведенні наукового дослідження.
22. Техніка роботи зі спеціальною літературою.

Модуль 2.

1. Загальні відомості про теоретичні дослідження.
2. Експеримент як засіб отримання нових знань. Розробка методики експерименту.

3. Вимоги щодо проведення статистичних спостережень.
4. Загальні відомості про моделювання систем. Класифікація методів математичного моделювання.
5. Класифікація моделей. Вимоги до моделей.
6. Наукова публікація. Поняття. Функції основні види.
7. Наукова монографія.
8. Наукова стаття та її структурні елементи.
9. Тези наукової доповіді. Правила їх написання.
10. Правила оформлення публікацій.
11. Загальна схема дисертаційного наукового дослідження, записки до вибору теми дисертації.
12. Пошук, накопичення та обробка наукової інформації.
13. Вимоги до автореферату дисертації.
14. Порядок захисту дисертації.
15. Оформлення документів для подання атестаційної справи до ВАК України.

Рекомендовані джерела інформації

1. Екстремальна психологія: Підручник / За заг. ред. проф. О.В. Тімченка. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2007. – 502 с.
2. Кризова психологія: Навчальний посібник / За заг. ред. проф. О.В. Тімченка. – Х.: НУЦЗУ, КП «Міська друкарня», 2010. – 383 с.
3. Основи психологічного забезпечення діяльності МНС: Підручник / За заг. ред. В.П. Садкового. – Х.: УЦЗУ, 2009. – 244 с.
4. Практична психологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М.С. Корольчук, Г.М. Ржевський та ін. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 728 с.
5. Приходько І.І. Засади психологічної безпеки персоналу екстремальних видів діяльності: Монографія. – Х.: Акад. ВВ МВС України, 2013. – 745 с.
6. Психологічні наслідки перебування рятувальників у зоні проведення антитерористичної операції: монографія / За заг. ред. Н.В. Оніщенко, О.В. Тімченка. – Х.: ФОП Панов А.М., 2019. – 176 с.
7. Психологічні технології ефективного функціонування та розвитку особистості: монографія / За ред. С.Д. Максименка, С.Б. Кузікової, В.Л. Зливкова. – Суми.: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2019. – 540 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.social.org.ua>.
2. <http://www.dnop.kiev.ua>.
3. <http://uig.com.ua>.

Розробник:

начальник кафедри
психології діяльності
в особливих умовах
доктор психологічних наук, професор

Наталія ОНІЩЕНКО